

Spol

Spol lahko razumemo v kulturnem smislu. To pomeni, da različnega dojemanja žensk in moških oz. ženskosti in moškosti v družbi ne določajo biološke razlike, ampak družbeno razumevanje, ki nima nič skupnega z našimi telesi. Različne kulture različno opredeljujejo ženskost in moškost. Kar v eni kulturi oz. časovnem obdobju velja za žensko, v drugi kulturi oz. obdobju velja za moško ali pa sploh ni povezano ne z ženskostjo ne z moškostjo.

Izraz kulturni spol opozarja, da način, kako družba dojema ženskost in moškost, ni povezan z našimi telesi, ampak z našimi predstavami. Dejstvo, da ženska rojeva (in ne moški), še ne pomeni, da ženska (in ne moški) skrbi za vsa opravila, z otrokom obiskuje zdravnika itd. To ni povezano z dejstvom, da ima ženska maternico, ampak s predstavo, da so te dejavnosti "ženske". Pojem kulturni spol se ne nanaša samo na ženske in moške, ampak tudi na institucije, dejavnosti in stvari. V tem smislu Sandra Harding¹ opredeljuje tri ravni, skozi katere se kaže kulturni spol v družbi:

Individualna raven kulturnega spola – identitete.

Ta raven se nanaša na posameznike in na to, kako kot ljudje ustvarjamo lastne identitete (pretežno ženske in moške). Te vplivajo na naša družbena pričakovanja, na družbene norme, povezane z ženskostjo, moškostjo in heteronormativnostjo, pa tudi na naše ponotranjene pojme in domneve, na našo osebnost, spolnost in spolne preference ter na naše življenjske strategije. Gre za nenehno prilagajanje lastnega položaja in pojmovanja samega sebe v okolju, v katerem živimo.

Spolna identiteta se zdi binarna (ženska ali moška), dejansko pa pokriva celoten spekter različnih vidikov ženskosti, moškosti in drugih spolnih značilnosti. Posamezniki ustvarjajo svoje spolne identitete kot mozaik, sestavljen iz različnih kombinacij ženskosti in moškosti. Nekatere od njih so skladne z družbenimi pričakovanji, druge izražajo poseben vzorec. Imenujemo jih lezbične, gejevske, biseksualne, transseksualne, queer identitete itd.

Spolna identiteta je nekaj, kar se nenehno ustvarja prek interakcije z okoljem. Namesto da rečemo, spol "je", bi morali reči, spol "je ustvarjen".

Ko ljudje govorijo o enakosti spolov, imajo v večini primerov v mislih to raven. Kršitve enakosti spolov na tej ravni se večinoma pojavljajo v obliki spolne diskriminacije. Ukrepi naslavljanja in odpravljanja diskriminacije obsegajo protidiskriminacijsko zakonodajo na področju enakega obravnavanja. V državah z učinkovitimi organi odkrivanja in pregona ter delujočo vladavino prava je zagotavljanje enakosti spolov na tej ravni sorazmerno enostavna.

Strukturna raven kulturnega spola – institucije.

Človeške dejavnosti so spolno strukturirane, kar pomeni, da se celotnim področjem dejavnosti in institucij pripisuje značilnosti glede na spol, ne glede na to, ali v njih dejansko prevladujejo ženske oz. moški. Delitev dela tako dobi "naraven" značaj. Poleg tega so ženske in moške značilnosti hierarhično urejene. "Moške" dejavnosti veljajo za vrednejše, zato so bolj plačane in uglednejše v družbi. Dober primer je področje gospodarstva – delo, povezano z moškostjo, ima višji družbeni in ekonomski položaj kot delo, povezano z ženskostjo (spolna segregacija). Na institucionalni ravni tako prihaja do delitve dela, vlog in norm glede na spol.

Neenakost spolov na tej ravni se pojavlja ne samo med posamezniki, ampak tudi na trgu dela v vseh sektorjih gospodarstva. Moški, zaposleni v "ženskih" sektorjih, se soočajo z negativnimi učinki manjvredne predstave o "ženskosti" teh področij ("žensko" delo velja za manj zahtevno, manj

¹ HARDING, Sandra. 1986. The Science Question in Feminism. London: Cornell University Press.

odgovorno, bolj rutinsko kot ustvarjalno, bolj povezano z negovanjem in čustvenostjo kot z učinkovitostjo, močjo in razumskostjo). Moški v "ženskem" poklicu zato najverjetneje zasluži manj in je deležen manj družbenega ugleda kot ženska v "moškem" poklicu. Preprečevanje neenakosti spolov na tej ravni ni odvisno samo od dobre zakonodaje, pač pa tudi od pozitivnih dejavnosti in podpornih ukrepov (kvote, usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, motiviranje itd.).

Simbolna raven kulturnega spola – jezik in spolni stereotipi.

Simbolizem spolov se navezuje na pripisovanje pomenov ženskosti in moškosti pojavom, ki nimajo nič skupnega z biološkimi razlikami. Simbolizem spolov je prisoten v jeziku in načinu uporabe jezika. Jezik je poln spolnega razlikovanja. Bistveno dejstvo je, da pripisovanje "ženskih" ali "moških" pomenov pojavom vsebuje ocenjevanje in hierarhizacijo teh pojavov ter ustvarja vtis, da je družba razdeljena na dva dela. Vrednotenje besed v jeziku izhaja iz neenakega vrednotenja tega, kaj je "žensko" in kaj "moško". Na tej ravni se kulturni spol kaže v jeziku in simbolih. Ključno vlogo organizacijskih in nadzornih mehanizmov igrajo spolni stereotipi, ki se kažejo v jeziku.

Neenakost spolov na tej ravni se prvenstveno odraža v jeziku, kar lahko daje vtis, da gre samo za besede in simbole, ki ne morejo neposredno škodovati. Dejansko je prav jezik tisti mehanizem, ki vpliva na naše misli in poglede – razmišljamo lahko samo skozi jezik. Ko prepoznavamo stvarnost in dejstva, najprej pomislimo na simbole. Če torej ne spremenimo razumevanja ženskosti in moškosti na tej ravni, če ne razmislimo in se ne zavemo omejenih podob ženskosti in moškosti, se bo neenakost spolov ohranjala še naprej kljub zakonodaji in političnim ukrepom, ki blažijo njene simptome. Prav tu je bistvo težave.

Kulturni spol torej ne pomeni istega kot biološki spol in se ne navezuje samo na posameznike, ampak na celotno družbeno stvarnost, kot je pokazala Sandra Harding. Izraz pomaga bolje razumeti, kako družba ustvarja neenakost med ženskami in moškimi ter zakaj obstajajo "ženske" in "moške" dejavnosti in značilnosti, ki veljajo za neenake.